

ВИЯВЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ТА САНАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ IDENTIFICATION OF FINANCIAL CRISIS AND FINANCIAL RECOVERY AT THE ENTERPRISE

У статті розглянуто основи класифікації фінансових криз. Нестабільність зовнішнього оточення підприємств негативно впливає на їх діяльність. Як наслідок, виникають кризові ситуації, що значно погіршують фінансове становище підприємств. Велика частка підприємств країни на межі банкрутства. З метою запобігання банкрутства використовується санація.

Ключові слова: кризовий стан підприємства, фінансова криза, діяльність підприємств, банкрутство, санація, механізм санації.

В статье рассмотрены основы классификации финансовых кризисов. Нестабильность внешнего окружения предприятий негативно влияет на их деятельность. Как следствие, возникают кризисные ситуации, которые значительно ухудшают финан-

совое положение предприятий. Большая часть предприятий страны на грани банкротства. С целью предотвращения банкротства используется санация.

Ключевые слова: кризисное состояние предприятия, финансовый кризис, деятельность предприятия, банкротство, санация, механизм санации.

In the article discusses the bases of classification of financial crises are considered. The instability of the external environment of enterprises adversely affects their activities. As a result, there are crisis situations, which significantly worsen the financial position of enterprises. Most of the country's enterprises are on the verge of bankruptcy. To prevent bankruptcy, sanitation is used.
Key words: crisis state enterprises, financial crisis, business activity, bankruptcy, reorganization, readjustment mechanism.

УДК 658.5.011

Кулікова Л.В.

доцент кафедри економіки підприємства
Одеська державна академія будівництва та архітектури

Постановка проблеми. Світова криза та наступне реформування економічної системи України, що викликана євроінтеграцією, призвели до збільшення фінансово неплатоспроможних підприємств у будівельному секторі. Наслідком цього є не тільки збільшення збитків інвесторів та акціонерів, а й скорочення обсягу продукції, відсутність належної якості послуг та товарів, скорочення робочих місць, що в цілому негативно впливає на розвиток економіки країни. Збільшується кількість банкрутств підприємств, тому набуває актуальності ретельне вивчення факторів, що призводять до кризового стану підприємства та впровадження санаційних заходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням кризи на підприємствах присвячено наукові праці таких науковців, як: Василенко В.О., Скібіцький О.М., Мараховська Т.М., Слободянюк А.В. [1], Судакова О.І. [2], Колісник М.К., Ільчук П.Г., Віблій П.І. та інші науковці. Проблемам діагностики фінансової кризи присвячено ряд праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених-економістів, зокрема: Е. Альтмана, І. Романа, У. Бівера, Я. Вишнякової, Г. Іванова, Л. Лігоненко. Питання фінансової санації розглядалися у роботах Гришової І.Ю. [3], Маковоз О. В., Стегней М. І., Білак Г. Г., Лінтур І. В.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення класифікації факторів, що негативно впливають на діяльність підприємства, та аналіз санаційних можливостей підприємств у сучасний період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «криза» є багатоваріантним та має різноманітні аспекти, з огляду на які науковці формують пояснення до цього терміну. Під фінансовою кризою розуміють фазу розбалансованої діяльності

підприємства та обмежених можливостей впливу його керівництва на фінансові відносини, що виникають на цьому підприємстві.

На практиці з кризою, як правило, ідентифікується загроза неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльність його в неприбутковій зоні або відсутність у цього підприємства потенціалу для успішного функціонування [1]. З.Є. Шершньова наводить таке визначення: «Криза – загальна універсальна фаза будь-якого циклу, період порушення рівноваги» [4].

Тобто, з точки зору практики криза ідентифікується з відсутністю фінансових ресурсів, неможливістю виплати заборгованостей, неприбутковою діяльністю.

У фінансовому менеджменті кризовий стан визначається, як неспроможність до фінансового забезпечення поточної виробничої діяльності.

Основні ознаки кризового стану на підприємстві: загроза цілям функціонування підприємства, неочікувані наслідки подій, що призводять до загроз функціонуванню організації та дефіцит часу для реагування.

Взагалі кризи за походженням поділяються на дві групи (рис. 1)

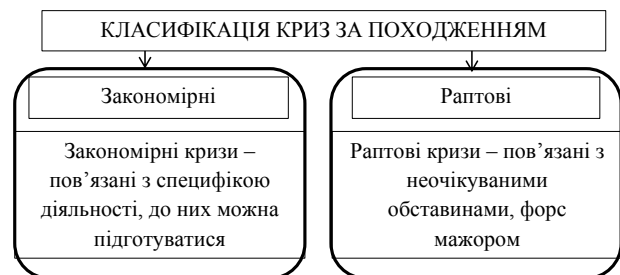

Рис. 1. Класифікація криз за походженням

Закономірними називають кризи, що очікуються у зв'язку із специфікою діяльності господарюючого суб'єкту, але невідомо, коли, як і чи відбудеться така ситуація.

Раптовими – кризи, які виникають у зв'язку з форс-мажорними обставинами (природні катаклізми, катастрофи і далі).

Також класифікувати кризи можна на рівні підприємства. Основи такої класифікації розміщено в таблиці 1.

Якщо на підприємстві визначено кризову ситуацію, прийнято з метою запобігання банкрутства впроваджувати санаційні заходи.

Законодавство України визначає санацію, як сукупність усіх можливих методів, які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення.

Термін «санація» від латинського «sanare» – оздоровлення, означає систему фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, що спрямовані на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості та конкурентоспроможності підприємства в довгостроковому періоді.

За економічним змістом санація балансу – це оптимізація структури, кількісних та якісних параметрів статей розділів активу і пасиву балансу для формування умов залучення внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування на кризових підприємствах. На меті при цьому ставиться досягнення задовільного співвідношення величини та структури активів і пасивів підприємства, що перебуває у фінансовій кризі [5].

Економічне поняття санації представлено на рис. 2.

Метою проведення санації суб'єктами господарювання є забезпечення стабільного функціонування підприємства, попередження та ліквідація загрози банкрутства, адаптація підприємства до нових умов господарювання та створення передумов для виробництва конкурентоспроможної продукції в довгостроковому періоді.

Санація – комплексний процес, що передбачає удосконалення роботи всіх складових господарюючого суб'єкта для забезпечення ефективності його діяльності у довгостроковій перспективі, повинен постійно контролюватися та базуватися

Рис. 2. Економічна сутність санації на підприємстві

Таблиця 1

Класифікація кризи на рівні підприємства

Назва	Основні ознаки
Стратегічна криза	Руйнація виробничого потенціалу, відсутність довгострокових факторів успіху
Криза зростання	Поставлена мета не досягнута в: реалізації збуту, рівні рентабельності, реалізації інвестиційного проекту та інше
Криза прибутковості	Витрати перевищують доходи, збитки негативно впливають на структуру балансу
Криза ліквідності	Неплатоспроможність підприємства чи загроза втрати платоспроможності
Криза ліквідації	Банкрутство, відсутність можливостей щодо проведення санації

на всебічній діагностиці діяльності та економічного стану підприємства.

Механізм санації – це підпорядкована система санаційних важелів, яка охоплює процес відновлення діяльності підприємства в комплексі, від моменту визначення кризи до виконання санаційної процедури, використання якої буде сприяти ефективному оздоровленню підприємства.

Основні принципи формування механізму санації підприємства визначені науковцями, як:

- пріоритетність процедури санації у ході справи про банкрутство;

- реабілітаційні заходи при банкрутстві використовуються при зворотній абсолютній неплатоспроможності,

- доцільним вважається проведення судової санації керівником підприємства,

- метою санації є видалення чи попередження загрози банкрутства, забезпечення найбільш ефективного використання потенціалу, адаптації до нових умов,

- критерії прийняття рішення комітетом кредиторів відносно санації повинні бути не тільки висновки незалежного аудиту, а й розробка концепції санації.

Метою фінансової санації є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, відновлення та збереження ліквідності і платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення заходів із санації.

Класична модель санації це основа розробки механізму фінансової санації окремих підприємств. Алгоритм проведення складається з наступних дій:

- діагностика стану підприємства та аналіз причин виникнення кризової ситуації;

- рішення про ліквідацію та санацію;

- заходи з ліквідації чи санації;

- визначення цілей санації, формування санаційної стратегії;

- розробка санаційної програми та заходів;

- розробка програми санації, проекту;

- реалізація, координація, контроль за результатами, корекція.

Формування стратегічних цілей підприємства містить дослідження потенціалу підприємства, зовнішніх тенденцій.

Мета санаційного плану – відновлення платоспроможності та підвищення конкурентних переваг підприємства – боржника.

Принципи складання плану фінансового оздоровлення:

- Цільовий характер – при розробці та реалізації плану необхідно пам'ятати про головну мету, що стоїть перед керуючим;

- Системність – підприємство-боржник розглядається, як складна соціально-економічна система, яка має різні аспекти діяльності (юридичні, соціальні, фінансові, технічні та економічні);

- Структурність – припускає, як мінімум, трьох основних розділів: що характеризують поточний і майбутній стан підприємства, а також розділ, в якому формулюються санаційні заходи;

- Ймовірність – обґрунтоване і достовірне висвітлення проблематики кризи; логічність і ясність викладу плану.

Санація також може відбуватися шляхом об'єднання підприємств, які знаходяться на межі банкрутства, з більш міцною компанією за допомогою випуску нових акцій або облігацій для мобілізації грошового капіталу, збільшення банківських кредитів, перетворення короткострокової заборгованості на довгострокову, повної або часткової купівлі державою акцій підприємства, яке знаходиться на межі банкрутства [6].

Джерелами фінансування санації можуть бути власні та залучені (інвестиційні) кошти. Незважаючи на те, що для кожного підприємства необхідно індивідуально розробляти план санації, є основні принципи, які побудовані на світовому досвіді. При розробці плану санації кожен господарюючий суб'єкт повинен чітко уявляти мету проведення заходів, алгоритм їх використання та необхідний час для проведення. Також потрібен розрахунок інвестиційної підтримки та наявність спеціалістів – фахівців.

Розрізняють два види реакції підприємства на фінансову кризу:

1. Захисна стратегія

2. Наступальна стратегія

Захисна стратегія передбачає різке скорочення витрат, закриття та розпродаж окремих підрозділів підприємства, скорочення та розпродаж обладнання, звільнення персоналу, скорочення окремих частин ринкового сегмента, зменшення відпускних цін і (або) обсягів реалізації продукції.

Наступальна стратегія передбачає активні дії: модернізацію обладнання, впровадження нових технологій і ефективного маркетингу, підвищення цін, пошук нових ринків збуту продукції, розробку і реалізацію прогресивної стратегічної концепції контролінгу та управління.

Висновки з проведеного дослідження. У сучасних умовах актуальності набуває дослідження кризових ситуацій: їх виникнення, фактори впливу, ймовірність виникнення та подальший розвиток. Дослідження криз, а саме: виявлення їх перших ознак є особливо важливим для підприємств, що функціонують в умовах нестабільності та мінливості зовнішнього оточення. При виявленні ознак кризи керівництво підприємства повинно негайно впроваджувати санаційні заходи з метою запобігання банкрутства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мараховська Т.М., Слободянюк А.В. Фінансова криза на підприємстві: симптоми та фактори, що її спричиняють [Електронний ресурс] / Мараховська Т.М., Слободянюк А.В.. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64239.doc.htm
2. Судакова О.І. Формування системи управління економічною безпекою підприємництва // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук.пр. Вип. 231: В 9 т. – Том VIII. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 1652-1661.
3. Гришова І.Ю. Санація підприємства як чинник його фінансової захищеності / І.Ю. Гришова, І.П. Островська, А. Менкконен // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2013. – №1. – С. 16-20.
4. Шершньова З. Є., Оборська С. В. Антикризове управління підприємством: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2004. – 196 с.
5. Татькова З. Санація як вихід із фінансової кризи / З. Татькова. // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – №2. – С. 48–57.
6. Хромушина Л. А. Санація балансу як метод антикризового фінансового менеджменту підприємства / Хромушина Л. А.. // Економіка. Управління. Інновації. – 2015. – №1. – С. 12–20.

REFERENCES:

1. Marakhovska T.M., Slobodianiuk A.V. Finansova kryza na pidpriemstvi: symptomy ta faktory, shcho yii sprychyniaut [Elektronnyi resurs] / Marakhovska T.M., Slobodianiuk A.V.. – 2010. – Rezhym dostupu do resursu: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64239.doc.htm
2. Sudakova O.I. Formuvannia systemy upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemnytstva // Ekonomika: problemy teorii ta praktyky. Zb. nauk.pr. Vyp. 231: V 9 t. – Tom VIII. – Dnipropetrovsk: DNU, 2007. – S. 1652-1661.
3. Hryshova I.Yu. Sanatsiia pidpriemstva yak chynnyk yoho finansovoi zakhyshchenosti / I.Yu. Hryshova, I.P. Ostrovska, A. Menkkonen // Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriiia «Finansy i kredyt». – 2013. – #1. – S. 16-20.
4. Shershnova Z. Ye., Oborska S. V. Antykryzove upravlinnia pidpriemstvom: Navch.-metod. posib. dlia samost. vyvch. dysts. – K.: KNEU, 2004. – 196 s.
5. Tatkova Z. Sanatsiia yak vykhid iz finansovoi kryzy / Z. Tatkova. // Slovo Natsionalnoishkoly suddiv Ukrainy. – 2013. – #2. – S. 48–57.
6. Khromushyna L. A. Sanatsiia balansu yak metod antykryzovoho finansovoho menedzhmentu pidpriemstva / Khromushyna L. A.. // Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii. – 2015. – #1. – S. 12–20.

Kulikova L.V.

Senior Lecturer at Department of Enterprise Economics,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture

IDENTIFICATION OF FINANCIAL CRISIS AND FINANCIAL RECOVERY AT THE ENTERPRISE

The global crisis and the subsequent reform of the economic system of Ukraine, caused by European integration, led to an increase in financially insolvent enterprises. The losses of investors and shareholders increased. The volume of output and sales of products decreased. Goods and products of poor quality steel. Jobs are cut. All these factors negatively affect the country's economy. Therefore, it is important to study the factors of the crisis. It is necessary to carefully study not only the phases of the crisis but also the causes of its occurrence. If you identify the crisis on time, then you can use sanitation to avoid bankruptcy.

The financial crisis is the phase of the enterprise's activity, which is characterized by an imbalance and limited opportunities for management to influence financial relations. At the enterprise there is a lack of financial resources, impossibility of payment of debts, unprofitable activity.

If the enterprise has a crisis situation, then it is necessary to use sanitation measures.

Sanitation is a complex process. It provides for the improvement of the work of all components of the business entity to ensure the effectiveness of its activities in the long term.

The purpose of financial rehabilitation is to cover current losses and eliminate the causes of their occurrence, restore and maintain liquidity and solvency of enterprises. Financial sanitation reduces all types of debt. The structure of working capital and the formation of funds of financial resources necessary for carrying out sanitation measures are improving.

Sources of financing can be their own and attracted (investment) funds.